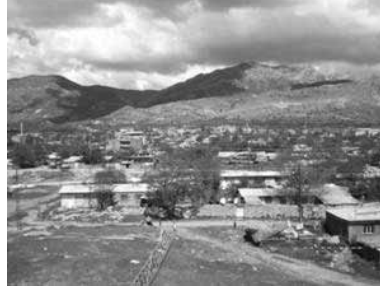

LİCE'NİN TARİHİ

ÖZET

Lice bölgesinde çok eski tarihlerde yerleşik hayatın başladığı bilinmektedir. Lice'deki Asur kitabeleri M.Ö.7000'li dönemlerdeki arkeolojik bakır çağı son Neolitik döneme tanıklık etmektedir. Yörede M.Ö. 3000'lere ilişkin ilk bilgiler Hurri – Mitanni halkına dayanmaktadır. Nirbi Prensliği'nin Lice ve Hani yörelerinde hüküm sürdüğünü Asur ve Urartu kaynaklarından öğreniyoruz.

(Lice'den Görünüm)

Bu dönemden sonra Lice'de çeşitli medeniyetler hakim olmuşsa da Lice daha çok Asur hakimiyetinde olmuştur. Daha sonra bölgede sırasıyla Med, Pers, Makedon, Partlar ve Roma hâkimiyeti sürmüştür.

Lice M.S 622 – 639 yılları arasında Bizans (Doğu Roma) hâkimiyetine girmiştir. Halife Hz. Ömer zamanında Lyaz Bin Ganem ve Halid Bin Velid komutasındaki ordular Bizans'la savaşıarak tüm Diyarbakır ve ilçelerini ele geçirdiler. Emevi Devleti kurulunca bölge Emevilerin hakimiyetine geçti. Daha sonrada bölgeye Abbasiler hakim oldu. Abbasilerin zayıflamasıyla Mervanilerin bölgedeki hakimiyet belirgin hale geldi. Mervaniler'den sonra Lice ve Diyarbakır Büyük Selçukluların hâkimiyetine geçti.

(Eski Lice)

Melik Şah'ın ölümünden sonra büyük bir otorite boşluğu yaşandı. O sırada Suriye'de yaşayan Melik Şah'ın kardeşi Tutuş kendi hükümdarlığını ilan etti. Tutuş 1098 yılında haçlılarla girdiği savaş sonrası ölünce bölge 1121 yılına kadar Ahlatşahlıların elinde kaldı. 1121 yılından sonra bölge Mardin Artukluları ile Hasankeyf Artukluları arasında el değiştirdi. 1222 yılında Diyarbakır ve çevresindeki tüm kaleler İlhanlılar tarafından yağmalanmış ve bir süre sonra Eyyubi hâkimiyetine geçmiştir. Bundan sonra bölge Eyyubi - Anadolu Selçuklu savaşlarına sahne oldu. Bölge 1259-1302 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devletine bağlı kaldı. İlhanlı hükümdarı Gazan Han (1259-1304) II. Suriye seferi sırasında Diyarbakır ve bölgesini Mardin Artuklularına bıraktı. Böylece bölgede İlhanlılara bağlı bir Artuklu yönetimi tekrar başlamış oldu. 1394'te Timur Diyarbakır'ı kuşatarak aldı. Timur daha sonra bölgenin yönetimini Kara Yülük Osman'a bıraktı. Böylelikle yöre 1401'de Akkoyunlu yönetimine girdi.

Safavi'ler 1502'de Şurur Savaşı'nda Akkoyunluları yendikten sonra ülkenin her yanına hâkim oldu. Bu durum 1517 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeye hâkim olmasına kadar devam etti. 1517 yılında Osmanlı egemenliğine giren Lice bu sırada önemli bir yerleşim yeri olup Atak sancağına bağlıydı. Bundan sonra giderek önem kazanmaya başlayan Lice 1871 yılında ilk defa Diyarbakır'a bağlı bir ilçe konumuna gelmiştir. Genç, (Dara- Hine] Hani (Hêni) ve Kulp(Pasur) Lice'nin bucakları olarak görülmüştür 1890'da da Kocaköy (Karaz) Lice'ye bucak olarak bağlanmıştır. 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye kanununun 89. maddesi sancakları

kaldırmıştır. Bu konuma dayanılarak Lice, Diyarbakır iline bağlı bir ilçe olmuştur. İlçe 6 Eylül 1975 yılında büyük bir deprem felaketi geçirmiştir. 2367 kişi hayatını kaybetmiş, ilçe merkezi tümüyle hasar gördüğü için dağın aşağı tarafına yeniden inşa edilmiştir. Yine aynı depremde yaklaşık 35 köyde birçok can kaybı ve ağır hasar meydana gelmiştir.

Lice Adının Kökeni

Diyarbakır'ın en eski tarihe sahip ilçelerinden biri olan "Lice"nin adına ilk kez Asur kaynaklarında rastlanmaktadır. Bu kaynaklara göre bölge "ŞİRİŞA" olarak adlandırılmakta idi. Lice" adının ne zaman kullanılmaya başlandığı bilinmemekle birlikte "Holuris" ten geldiği sanılmaktadır. Holuris, illiris, ilice ve daha sonra Lice biçiminde değişmiştir.

(Barış Baba Ruhun Şad Olsun...)

Hacı Sait ÖZŞANLI 800'den fazla kan davasını barışla sonuçlandığı için Nobel Barış Heyeti tarafından ziyaret edilen, Türkiye'de insanların

takdir ettiği, başkalarının sorunlarına ağlayan değerli bir kişilik ve barış elçisidir.

Atak'ın Tarihi Ve Atak Kalesi (Kabakkaya, Antak)

İlçe merkezinin yaklaşık 15 km. Güneydoğusunda, Kayacık (Hézan) bucağının ise 15 km. doğusundaki Kabakkaya (Antak) köyünde bulunan bu kalenin, kimler tarafından ve hangi tarihte kurulduğuna dair kaynaklarda bir bilgi mevcut değildir. Kalenin tarihiyle ilgili en eski bilgi Ebu Abdullah Muhammed Bin Ömer-ül Vakıdî'nin kaleme aldığı 'VAKİDİ' adlı kitaptadır (Kitap Mısır, Irak ve Diyarbakır' ın tarihini yazmaktadır).

(Atak Köyü'nden görünüş)

Kitaptaki bilgilere göre Kale Hicret'in 17. Yılında Diyarbakır bölgesini fethetmeye gelen İyaz Bin Ganem ve Halid Bin Velid tarafından, Diyarbakır'ın fethinden hemen sonra fethedilmiştir. Kale fethedilirken, Kalenin sahibinin ise 'Batis Bin Selimus' olduğu belirtilmektedir.

Kalenin adı konusunda değişik kaynaklarda farklı isimler geçmektedir. Eski Arap-İslam kaynaklarında 'Hetax' şeklinde yazılıdır . Komşu ilçemiz olan Silvan'ın yetiştirdiği değerli tarihçi ibnü'l-Ezrak ise kaleden 'Hatak' olarak bahsetmektedir. 1967 ve 1973 Diyarbakır il yıllıklarında 'Antak', yöre halkı tarafından 'Entak' olarak (telaffuz edilen) adlandırılan bu Kale-Kent bir çok yazılı metinde ise 'Atak' şeklinde benimsenmiştir.

(Atak Kalesi)

Entak şehrinin Mervaniler ve Artukoğulları döneminde (X,XI,XII,XIII y.y. da) önemli kalelerden biri olduğu bilinmektedir. Daha sonraları Safevi hükümdarı Şah İsmail Diyarbakır bölgesini istila edince, kaleyi ZIRKAN Aşireti ve liderleri Ahmed Bey Bin Mir Muhammed'in elinden alarak KAÇAR Aşiretine verdi. Ancak bu durum 1514 yılındaki Çaldıran Savaşına kadar sürdü. Çaldıran Savaşında Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim, Safevi hükümdarı Şah İsmail'i yenince, diğer Kürd aşiretleriyle birlikte Zırcan Aşireti de mülklerini ve kaybetmiş bulundukları hükümetlerini geri almak için harekete geçtiler. Kısa bir zaman sonrada kalelerini Kaçar Aşiretinden geri aldılar. Bu tarihten sonra kale sürekli olarak Osmanlı imparatorluğuna tabi kalmıştır. Kaleyi meşhur Osmanlı gezgini Evliya Çelebi'de gezmiş, görmüş ve en az kendisi kadar meşhur kitabı Seyahatname'sinde buradan: "Kale nehir kenarında, yüksek bir tepe üzerinde, dört köşe taş yapı, güzel bir kaledir" diye bahseder.

(Heşşo Çayı Atak civarı)

Diyarbakır bölgesi üzerine araştırmalar yapan Kazım BAYKAL, 1939 yılında kale civarında yaptığı incelemeler sonucundaki gözlemlerini Diyarbakır'da yayınlanan ve genelde bölge üzerine yazıların yer aldığı KARACADAĞ Dergisinde kaleme almış:

"Hézan nahiyesinin doğusunda 15 kilometre şarkında meşhur bir kale var. Şarktan garba uzanan ve ovaya kadar varan bir sırtın tam bel noktasında. şimdi Şeyh Şarani (?) denilen beş türbenin bulunduğu yerle ve civarı Atak Kalesidir. Kalenin yalnız temelleri mevcuttur. Kitabe ve resim yok, semtin ismi de Atak'tır.

(Atak Cami Minaresi)

Tarihi değeri çok olan bu mühim yere ait maalesef bizi tenvir edecek bir şey kalmamış. Kalenin üstünde ve garp tarafında bir yıkık Cami var. Yarım kubbe halinde ve ön tarafında mihrabı görülüyor. Şarkta ve sırtın tam üstünde Ak Kilise adlı bir harabe görülüyor. Bu civarda bu şekilde harabeler daha var. Ak Kilisenin Timur zamanında yıkıldığı söyleniyor. Kiliselerin hepsi en hakim noktalardadır. Kalenin tam dibinde küçük bir köy vardır. Yanındaki minaresinin yarısı yıkılmış olan cami kıymetlidir. Atak'ın batısındaki halk dilinde Ordu Pazarı olarak bilinen alanda 4 adet Sahabe mezarı bulunmaktadır.

Çeper Kalesi (Xana Kelê)

Diyarbakır, Lice ilçesinin Çeper Köyü yakınlarında bulunan bu kale dağların ovalara açıldığı dar bir geçidin ortasındadır. Ovaya hakim bir konumdadır. Halk arasında bu kaleye Çeper, Şeter kalesi gibi isimler de verilmiştir. İskender-i Zülkarneyn'in buradan geçtiği ve bu kalede misafir edildiği, bundan ötürü de bu kaleye

Zülkarneyn Kalesi isminin verildiği yöre halkı tarafından söylenmektedir. Bununla birlikte kalenin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu kesinlik kazanamamıştır. Büyük olasılıkla MÖ.VI.yüzyılda bölgeye hakim olan Persler tarafından kurulduğu sanılmaktadır.

(Çeper Kalesi)

Çeper Hanı

Kervansaray (Han), Diyarbakır-Bingöl yolunda, 81.km,Lice yol ayırımından yaklaşık olarak 5 km kuzeyde, Biryas Köyü yakınındadır. Bugünkü Bingöl yolunun sol kenarında yer alan bu Han küçük bir tepenin eteğinde, hafif meyilli bir arazi üzerinde kurulmuştur. Han 40 m 90X23 m 40 ölçüsünde dikdörtgen bir yapıdır. Çeper hanı ile aynı düzene sahip bildiğimiz tek yapı Ceyhan'ın (Adana) Kurtkulağı Köyü'ndeki Handır. Çeper Hanı gibi üç sahnalı bir ahıra ve bu ahır önünde bir kaç hücreye sahip olan Kurtkulağı Hanının hücreleri bugün çok harap durumdadır. Gerek Çeper Hanı'nda, gerekse Kurtkulağı Hanında ahırların dışı tamamen kapalı durumda olmalarına mukabil öndeki hücreler için her hangi bir korunma tedbiri olmamış olması düşündürücüdür. Fakat Kurtkulağı Hanı'nın tarihi belli olmamakla birlikte H.1116/M.1693 tarihli bir vakfiyede adı geçmektedir. Çeper Hanı'nın da XVII. Yüzyılda inşa edilmiş olduğunu kabul etmemiz mümkündür. Yapının planı ilk olarak Metin Sözen tarafından yayınlanmış ve hakkında bir kaç cümlelik bilgi verilmişti. Basri Konyar'da yapı hakkında verdiği kısa bilgide, Hanın IV. Murat zamanında kaldığı rivayetini nakletmekte ve Lice'nin II: Kolordu Merkezi olduğu sıralarda yapının onarıldığını söylemektedir.

Ashab-I Kehf'in Lice'de Olduđuna Dair Deliller

1.) Mağaranın durumunun Kur'an daki ifadelere (ipuçlarına) uyuyor olması.

Mağaranın durumu, Kur'an-i Kerim'de Kehf Suresi 17. Ayette geçen: "(Resulüm! Orada bulunsaydın güneş görürdün: Doğduğu zaman mağaralarının sağına meyleder; batarken de sol taraftan onlara isabet etmeden geçerdi. (böylece) onlar (güneş ışığından rahatsız olmaksızın) mağaranın bir köşesinde (uyurlardı" şeklinde ki ifadelere tamamen uymaktadır.

(Ashabı Kehf Mağarası)

2.) Mağaranın hemen yanında bir Kilise kalıntısının bulunması. Yöre halkı tarafından 'Dér'i Rakim' (Rakim Kilisesi) olarak adlandırılan çok eski bir Kilisenin kalıntıları mağaranın hemen yakınında bulunmaktadır. Buralarda araştırmalar yapan Şevket Beysanoğlu Bey bu kilise kalıntılarının fotoğraflarını da yayınlamıştır.

3.) Mağaranın ağzındaki duvar kalıntısı. Mağaranın ağzında Dakyanus'un ördürdüğü söylenen bir duvar kalıntısı vardır.

4.) Birçok müfessir tarafından Dakyanus'un hem şehir, hem kral adı olarak anılması: Dakyanus, bir çok araştırmacı ve müfessirce kabul gördüğü gibi hem Eshab-i Kehf olayının yaşandığı şehrin,

hem de bu Allah dostlarına zulmeden Kralın ismidir. Lice'de bulunan Antik şehrin ve Kralının adı Dakyanus'tur. Lice'deki Dakyanus Antik Kenti gibi, Kralının adının da Dakyanus olması sadece bir tesadüf olabilir mi ?

(Dakyanus Harabeleri)

5.) Dakyanus Antik kentinin bulunduğu Fis ovasının adı Efsus'tan bozmadır. Şevket Beysanoğlu Bey, Fis adının aslında Efsus'tan bozma olduğunu belirtmektedir.

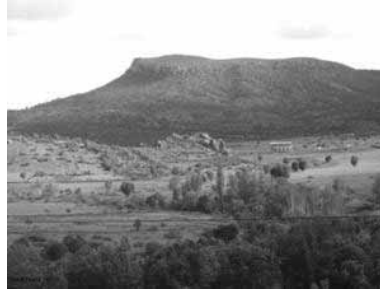
6.) Mağaranın bulunduğu dağın adının Eshab-ül Kehf ve/veya Rakim dağı adını taşıması. 1977 yılına kadar Resmi kayıtlarda da Eshab-ül Kehf Dağı olarak geçen Dağın adı bu tarihte Harita Genel Müdürlüğünce yanındaki dağlarla birlikte değiştirilmiş ve İnceburun Dağları adını almıştır. 1976 yılında 1.Uluslararası Türk Folklor Kongresine bildiri olarak sunulan ve daha sonra Kongreye sunulan diğer eserlerle birlikte kitap haline getirilen Eshab-ı Kehf'in yeri konulu çalışmasını kaleme alan Şevket Beysanoğlu Bey bu dağdan RAKİM DAĞI olarak bahsetmiş, Parantez içinde de Eshab-ül Kehf Dağı olduğunu belirtmiştir.

7.) Mağaranın bulunduğu Dağın tepesinin bazı haritalarda 'Rakim' tepesi olarak geçmesi. Yakın tarihlere kadar birçok haritada Mağaranın bulunduğu dağın adının Eshab-ül Kehf, Tepesinin

ise 'Rakim Tepesi' olarak geçtiği bilinmektedir.

8.) Olayın geçtiği dönem bölgenin Doğu Roma İmparatorluğu hakimiyetinde bulunması. Olayı araştıranlarca olayın geçtiği dönem olarak Roma İmparatorluğu genel kabul görmüştür. Hristiyan kaynaklarına göre olay Hz. İsa'dan sonra 201 ile 254 yılları arasında hüküm süren Decius (Dekyus=Dakyanus) döneminde yaşanmıştır. Lice bölgesi, M.S 226 yılına kadar Roma-Part, 226 yılından sonra ise Roma-Sasani egemenlikleri arasında iktidar savaşlarına sahne olmuştur. Dakyanus Antik Kentinin Roma döneminden kaldığı neredeyse % 100'e yakın bir oranda ispatlanmıştır. Selevkoslar dönemine ait olabileceğini iddia edenler varsa da, Dakyanus Kentinin ROMA mimari yapılarını barındırması bu iddiamızı güçlendirmektedir. (Bkn. Tarihi Eserler bölümü)

9.) Yöremizde Eshab-ül Khef ile ilgili birçok Efsanenin olması : (Bkn: Efsaneler bölümü).

(Bezirgan Vadisi-Newala Barga)

10.) Khef Suresine konu olan 3 olaya ait bulguların da bölgemizde varolması.

Khef suresindeki başlıca üç olayın izlerine de bölgemizde rastlanmaktadır.

a.) Eshab-ı Khef kıssası: Yukarıda detayları ile açıklamaya çalıştığımız gibi Eshab-ı Khef olayına ait birçok bulgu ve Efsane bölgemizde mevcuttur.

b.) Hz. Musa ve Hızır Aleyhisselam Kıssası : Diyarbakır'ın doğusunda ve Dicle Nehrinin kuzeyinde Hızır İlyas Köy'ü vardır. 1970 sayımına göre burası 40 haneli ve 212 nüfuslu bir yerleşim merkezidir. Daha kuzeyde Kani Hızır [= Hızır Pınarı] vardır. Hızır Aleyhisselamın Birkleyn Mağaralarında Hz. Musa ve İskender-i Zülkarneyn ile bulunduğu dair efsaneler halk arasında anlatılmaktadır. (Bkn; Efsaneler bölümü)

c.) Zülkarneyn Kıssası : Eshab-ı Khef'in 10-12 Km. kadar kuzeyinde Zülkarneyn Mağaraları vardır. Bu Mağaraların 9-10 Km. kadar batısında ise Zülkarneyn Kalesi harabeleri mevcuttur. (Bkn. Tarihi Eserler bölümü) eticisi yoktur. O, kendi hükümdarlığına kimseyi ortak etmez. a bir bakmamız isabetli olacaktır. (Molla Muhammed Recai KARAKOÇ- Zeki DİLEK, LİCE, Diyarbakır 2002)